

Marjan Prevodnik

Umetnostna vzgoja v luči Unescovih smernic

Povzetek: Prispevek je poročilo in informacija o svetovni konferenci Unesca, ki je bila namenjena premisleku o pomenu in vlogi umetnostne vzgoje v izobraževanju. Vsebuje nekaj temeljnih podatkov o konferenci sami, podrobnejšo predstavitev dokumenta z naslovom Smernice (Road map for Arts Education) in priporočil v zvezi z nadaljnjimi dejavnostmi. Informacija naj bi bila v pomoč pedagogom z različnih umetnostnih področij pri njihovem pedagoškem, ustvarjalnem in javnem delovanju. Še posebno naj bi jim bila v pomoč pri prizadevanjih za utemeljevanje, zakaj je sistemska vključenost umetnostne vzgoje v redno izobraževanje razvojna in življenjska nuja. V članku dobi bralec napotke za seznanitev z drugim gradivom z omenjene konference.

Ključne besede: Unesco, umetnostna vzgoja, smernice, priporočila, umetnostni pedagogi, izobraževanje.

UDK: 37.036

Strokovni prispevek

Marjan Prevodnik, višji svetovalec, Zavod RS za šolstvo; e-naslov: marjan.prevodnik@zrss.si

Uvod

Izobraževanje za razvijanje ustvarjalnih sposobnosti za življenje v 21. stoletju je zahtevna in prednostna naloga vsake družbe. Za doseg te ciljev je ključnega pomena združevanje moči vseh družbenih dejavnikov, ne samo tistih s področja šolstva in kulture. Sedanjim in novim, v tem stoletju prihajajočim rodovom naj bi se zagotavljalo pridobivanje znanja in spretnosti, morda pa, kar je še pomembnejše – razvijanje vrednot, stališč, etičnih načel in moralnih usmeritev za odgovorno državljanstvo oziroma za načrtovanje varne in kolikor toliko predvidljive prihodnosti. Za doseg te ciljev je z našega vidika bistveno prizadevanje za odličnost v (umetnostnem) izobraževanju in vzgajanju. Tej razsežnosti se je mogoče približevati na specifične načine z umetnostnim izobraževanjem (likovna vzgoja in umetnost, glasba, ples, ustvarjalno pisanje, gledališka vzgoja itn.), za katero velja, da omogoča ustvarjalnost in iniciativnost, razvija sposobnost opazovanja, razumevanje ter vrsto drugih splošnih sposobnosti in spretnosti. Tako umetnostno izobraževanje omogoča razvijanje sposobnosti kritične refleksije ter razvoj specifičnih zaposlitvenih kompetenc, pomembnih za življenje v sedanjosti in bližnji prihodnosti. S svojimi (motivacijskimi) vsebinami/procesi/materiali in orodjem je umetnostna vzgoja naravnost idealna naravna matrica za »razmnoževanje in razvijanje« ustvarjalnosti, kot jo pojmuje v njenem najširšem pomenu, ne samo v specifično umetniškem. Široko razpravo na temo problematike umetnostne vzgoje v svetovnem izobraževanju je na svetovni ravni marca 2006 v Lizboni organiziral Unesco v sodelovanju z vlado Republike Portugalske in nevladnimi organizacijami s področja umetnosti in umetnostne vzgoje. V nadaljevanju navajamo nekaj temeljnih podatkov o konferenci (organizacija, vsebinski poudarki). V prispevku se podrobneje lotevamo enega od sprejetih dokumentov z naslovom Smernice (Road Map for Arts Education – Building Creative Capacities for the 21. Century – v nadaljevanju Smernice) in ga skoraj v celoti predstavljamo.

Nekateri podatki o konferenci Unesca

Konference se je udeležilo 1200 strokovnjakov in politikov iz 97 držav članic Unesca, med njimi tudi nekaj ministrov za kulturo in/ali šolstvo. Ključni partnerji Unesca, ki so sodelovali pri pripravi in izpeljavi konference, so bile največje svetovne nevladne umetnostne organizacije: InSEA za likovno umetnost (International Society for Education through art), ISME za glasbo (International society for music education), IDEA za gledališče (International drama and theatre education association) ter nekatere manjše. Vse tri organizacije so udeležencem predstavile svojo dejavnost. Med predstavitvijo InSEA so bila prikazana tudi likovna dela učencev Osnovne šole Grm iz Novega mesta, ki so nastala v raziskovalnem projektu Zavoda RS za šolstvo o motivaciji pri likovni vzgoji. Iz Slovenije so se konference udeležili: Nataša Bucik z Ministrstva za kulturo, Nada Požar Matjašič iz Urada za šolstvo in Marjan Prevodnik iz Zavoda RS za šolstvo.

Organizacija konference

Konferenca je bila strukturirana na tri načine: (a) s petimi specializiranimi plenarnimi srečanji (teme: pomembnost umetnostne vzgoje, učne metode in izobraževanje učiteljev); (b) z dvema omizji na temi Vloga komercialnega in dobrodelnega sektorja pri spodbujanju izobraževanja za ustvarjalno prihodnost ter priprava Smernic (Road Map) za področje umetnostne vzgoje in (c) s štiriindvajsetimi delavnicami v petih vzporednih skupinah (Učne metode in izobraževanje učiteljev, Partnerstvo med umetnostno vzgojo in ustanovami, Družbeni, kulturni in ekonomski vpliv umetnostne vzgoje, zagovarjanje in promoviranje umetnostne vzgoje, politika in nove pismenosti, Različne umetnostne prakse po svetu). Podrobnosti so dostopne na spletni strani Unesca (www.unesco.org/culture/lea).

Vsebinski poudarki

Poglavitna vsebinska poudarka konference sta bila dva: (1) predstavitev aktualnega stanja v zvezi z vključenostjo umetnostne vzgoje¹ v javne in zasebne šolske sisteme po svetu ali druge neinstitucionalne in neformalne oblike izobraževanja in (2) oblikovanje predlogov, mehanizmov, strategij in poti, s katerimi bi v najširši javnosti izpostavljali pomen umetnosti in umetnostne vzgoje za celostni razvoj otrok, mladine in študentov, obenem pa načrtovali in pripravljali strategije za doseg teh ciljev.

¹ Z izrazom umetnostna vzgoja razumemo različna področja: likovna in vizualna umetnost, glasba, ples, gledališče, lutke, ustvarjalno pisanje, digitalna umetnost, film, televizija, video itn.

Kot posledica teh poudarkov in namenov so bile pripravljene za članice Unesca prej omenjene Smernice kot temeljni dokument za nadaljnje delo. Smernice imajo status delovnega gradiva z možnostjo dopolnjevanja na temelju novih utemeljitev, pobud, predlogov, pri tem pa si bile upoštevane posebnosti posameznih držav članic.

S Smernicami naj bi se po konferenci seznanile vse članice Unesca. Na podlagi le-teh pa naj bi nato članice, samostojno ali v sodelovanju z drugimi, pripravljale možnosti za dodatno seznanjanje javnosti s sklepi konference. Sledili bi temu primerni ukrepi za razpravljanje in posledično – vpeljevanje teh, prej v smernicah omenjenih konceptov, dejstev, zamisli.

Zainteresirani slovenski šolski pa tudi širši javnosti priporočamo, naj si smernice temeljito prebere. To bo zagotovo vsem v pomoč pri njihovem pedagoškem delovanju – ne samo v šolskem okolju, tudi širše. Smernice priporočamo staršem, vodstvom šol in širši javnosti. V celoti so na ogled na Unescovih spletnih straneh, v tem prispevku pa lahko vsebinske dele zgolj naštejemo. Ti so: (1) cilji umetnostne vzgoje; (2) konceptualna opredelitev umetnostne vzgoje; (3) bistvene strategije za učinkovitost umetnostne vzgoje; (4) umetnostna vzgoja in raziskave; (5) priporočila. Uvodni del tega dokumenta je namenjen pojasnjevanju smernic. Tega tudi obširneje navajamo v nadaljevanju.

Predstavitev dokumenta z naslovom Smernice umetnostne vzgoje – razvoj ustvarjalnih potencialov za enaindvajseto stoletje, sprejetega na konferenci Unesca marca 2006 v Lizboni

Uvodna pojasnila

Dokument z delovnim imenom Smernice² je bil oblikovan v upanju, da ga bodo članice Unesca (pa tudi države nečlanice) sprejele kot skupek navodil in usmeritev, ki se, glede na specifične družbeno-kulturne, geografske, ekonomske, umetnostne politične in religiozne kontekste (beri držav) po vsem svetu, še lahko dopolnjujejo. Dokumentu so dodana priporočila za vzgojitelje in učitelje, starše, umetnike in osebe, ki sprejemajo ključne odločitve v zvezi z izobraževanjem. V sklepnem delu dokumenta so navedena priporočila za vlade držav članic Unesca oziroma vse, ki (so)oblikujejo ali izobraževalno politiko ali pa lahko vplivajo nanjo. Še posebej so poudarjena priporočila Unescu ter drugim (med)vladnim in nevladnim organizacijam.

Za potrebe slovenske umetnostne in širše javnosti smo izvirnik dokumenta z naslovom Smernice (verzija september 2007) prevedli, v nekaterih delih (poglavje Priporočila) pa ga skrajšali. Trdno verjamemo, da smo v besedilu vsaj deloma ujeli »duha« konference razprav, delavnic, plenarnih predavanj in neformalnih srečanj.

² Kot je zapisano zgoraj, je bil sprejet sklepni dokument (4. različica, junij 2007) z vsebovanimi Smernicami – prva različica (Road Map for Arts Education – Building Creative Capacities for the 21. Century), z razlago ciljev umetnostne vzgoje, obravnavo konceptov v zvezi z umetnostno vzgojo, priporočenimi strategijami za večjo učinkovitost umetnostne vzgoje itn.

Vsebine so v prevodu razdeljene po poglavjih. V tem zapisu vsebine dokumenta predstavljamo v enakem vrstnem redu, kot so zastavljene angleškem izvirniku: I. Uvodna pojasnila (Background), II. Cilji umetnostne vzgoje (The Aims of Arts Education), III. Temeljni umetnostnovzgojni koncepti (Concepts related to Arts Education), IV. Bistvene strategije za učinkovitejšo umetnostno vzgojo (Essential Strategies for Effective Arts Education), V. Raziskave in izmenjava znanja o pomenu in vzgojno-izobraževalnih učinkih umetnostne vzgoje (Research on Arts Education, and Knowledge Sharing), VI. Priporočila (Recommendations), Dodatki – študije primera (Annex: Case Studies). Podrobno smo predstavili poglavja od I. do V., iz VI. poglavja (Priporočila – Recommendations) smo predstavili nekatere poudarke po našem izboru. V prevodu smo si prizadevali za čim preciznejšo predstavitev besedila z vidika pomena in vsebin. Primerov iz zadnjega poglavja – Dodatki – študije primera ne navajamo. Prebrati si jih je mogoče na Unescovih spletnih straneh v istem dokumentu.

I. poglavje: Uvodna pojasnila

Temeljna naloga Smernic, ki so skupek poudarkov in posvetovanj s svetovne konference o umetnostni vzgoji (Lizbona, Portugalska, 6.–9. marec 2006), je bila raziskati in proučiti vlogo umetnostne vzgoje pri razvijanju ustvarjalnosti in zavedanja za kulturo, za potrebe 21. stoletja. Poudarek je bil na razvoju strategij za uvajanje in promoviranje umetnostne vzgoje v učnem okolju. Dokument je namenoma oblikovan čim bolj enopomensko, tako da bi ga vsi ključni dejavniki (vlade držav, ministrstva za šolstvo in kulturo, umetnostni pedagogi, civilna družba itn.), vključeni v procese umetnostnega izobraževanja in vzgajanja, razumeli kar se da enako. Namen Smernic (v nadaljevanju dokument) je bil identificiranje konceptov in primerov dobre prakse s tega področja. Predvsem naj bi vsi razumeli bistveno vlogo umetnostne vzgoje pri izboljševanju kakovosti izobraževanja. Z vidika praktičnosti je to referenčni dokument z orisanimi predlogi konkretnih sprememb in korakov, potrebnih za utrjevanje vloge, uvajanje in promocijo umetnostne vzgoje v izobraževalnem (formalnem in neformalnem) prostoru.

Dokument zagotavlja soliden okvir za prihodnje odločitve in dejavnosti na tem področju. Ima vizijo, razvija temelje za soglasnost o pomembnosti umetnostne vzgoje za oblikovanje družbe, temelječe na ustvarjalnosti; spodbuja sodelovalno refleksijo in takojšnjo akcijo; nakazuje možnosti za popolnejšo in obsežnejšo integracijo umetnostne vzgoje v izobraževalni sistem in šole; prepričuje o nujnosti zagotavljanja dodatnih finančnih sredstev za področje umetnostne vzgoje (za potrebe raziskav ...); zagovarja kakovostno izobraževanje pedagoških kadrov (človeških virov).

V svetu so mnenja o temeljnih ciljih umetnostne vzgoje (morda) velikokrat deljena. Ta raznolikost v pojmovanju ciljev vodi do naslednjih vprašanj: »Ali je umetnostna vzgoja v izobraževalnem sistemu zaradi lastnih ciljev ali naj bi bila njihova vloga bolj v funkciji sredstev za doseganje ciljev drugih predmetov?«; »Ali je umetnostna vzgoja zgolj za nekaj nadarjenih (v posameznih umetnostnih

disciplinah, kot so likovna vzgoja, glasba, ples ...), ali je umetnostna vzgoja za vse?» (Road Map... 2006).

Skupaj z drugimi strokovnimi dilemami so navedena vprašanja vedno v ospredju zanimanja ožje šolske javnosti, vedno bolj pa tudi širše, saj lahko vplivajo na usodo umetnostnih vsebin v šolskih sistemih. Dokument (prav tam) poskuša odgovoriti na ta in številna druga vprašanja, poudarja pa tudi, da bi morala biti razvoj in spodbujanje ustvarjalnosti ter kulture ena temeljnih, jedrnih funkcij in nalog vsakega izobraževanja.

II. poglavje: Cilji umetnostne vzgoje

1. Podpora temeljni človekovi pravici do izobraževanja in sodelovanja na kulturnem področju

Mednarodni dokumenti zagotavljajo vsakemu otroku in odraslemu pravico do izobraževanja in priložnost polnega in harmoničnega razvoja ter sodelovanja v kulturnem in umetniškem življenju. Temeljna filozofija oziroma zahteva za uveljavljanje umetnostne vzgoje kot pomembne in obvezne sestavine vsakega izobraževalnega programa v vsaki državi izhaja iz teh pravic.

Kultura in umetnost sta bistveni sestavini sodobnega izobraževanja, odločilnega pomena za posameznikov celostni razvoj. Umetnostna vzgoja je torej univerzalna človekova pravica za vse učeče se, tudi tiste, ki so pogosto izključeni iz izobraževanja, kot so na primer emigranti, kulturne in narodnostne manjšine ter populacija s posebnimi potrebami. Te trditve izhajajo iz naslednjih zapisov o človekovih pravicah in pravicah otrok.

Splošna deklaracija o človekovih pravicah (2005):

Člen 22: »Vsakdo ima kot član družbe pravico do socialne varnosti in pravičnega do uživanja, s pomočjo prizadevanj svojih skupnosti in mednarodnega sodelovanja in v skladu z ureditvijo in sredstvi neke države, ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, nepogrešljivih za njegove dostojanstvo in svoboden razvoj njegove osebnosti.«

Člen 26: »/.../ Izobraževanje mora biti usmerjeno k polnemu razvoju človekove osebnosti in utrjevanju spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Pospesevati mora razumevanje, strpnost in prijateljstvo med vsemi narodi in med rasnimi in verskimi skupinami ter pospeševati dejavnost Združenih narodov za ohranitev miru /.../«

Člen 27: »Vsakdo ima pravico prosto se udeleževati kulturnega življenja svoje skupnosti, uživati umetnost in sodelovati pri napredku znanosti in biti deležen koristi, ki iz nje izhajajo. Vsakdo ima pravico do varstva moralnih in premoženjskih koristi, ki izhajajo iz kateregakoli znanstvenega, književnega ali umetniškega dela, katerega avtor je.«

Konvencija o pravicah otrok (1989):

Člen 29: »Izobraževanje otrok naj bi bilo usmerjeno k /.../ a) k popolnemu razvoju razvoju otrokove osebnosti, nadarjenosti ter umskih in telesnih sposobnosti /.../.«

Člen 31: »/.../ Države pogodbenice spoštujejo in podpirajo otrokovo pravico polno se udeleževati kulturnega in umetniškega življenja in spodbujajo zagotavljanje ustreznih in enakih možnosti kulturnega, umetniškega, razvedrilnega in prostočasnega udejstvovanja.«

2. Razvijanje individualnih sposobnosti

Vsi ljudje imajo ustvarjalne potenciale. Umetnosti zagotavljajo primerno delovno okolje in učne dejavnosti, v katerih je učeči se dejavno vključen v ustvarjalne izkušnje, in procese, v katerih se lahko razvija. Raziskave³ nam sporočajo, da uvajanje učencev v umetnostne procese – s tem da se vključujejo elementi njihove kulture v tovrstno izobraževanje – kultivira v vsakem posamezniku občutek za ustvarjalnost, iniciativnost, bogato domišljijo, čustveno inteligenco in moralni »kompas«, sposobnost za kritično refleksijo, občutek za avtonomijo, svobodo mišljenja in akcijo. Umetnostno izobraževanje in izobraževanje s pomočjo umetnosti stimulira kognitivni razvoj, obenem pa s svojimi uporabnimi vsebinami lahko prispeva k razumevanju posameznika o potrebah sodobne družbe, v katerih živi.

Iz obsežne izobraževalne literature lahko razberemo, kako lahko praktične umetnostne izkušnje, vrednotenje in znanje o umetnosti omogočajo razvoj pogledov na široko paleto vseživljenjskih vsebin; »pogledov«, ki se jih ne da odkriti, naučiti, niti izkusiti z drugimi izobraževalnimi vsebinami, metodami in procesi.

Da bi otroci in odrasli dejavno sodelovali v umetnostnem in kulturnem življenju, bi se najprej morali v nepretrganih procesih učenja učiti razumevati, ceniti in prakticirati umetniške izrazne izkušnje, s katerimi so posamezniki – pogosto jim pravijo umetniki – raziskovali različne vidike človekove eksistence in koekzistence. Ker je cilj dati ljudem enake priložnosti za kulturno in umetnostno delovanje, morata biti umetnostno izobraževanje in vzgajanje obvezni/redni del izobraževalnih programov za vse. Umetnostna vzgoja mora biti sistematična, ker je proces umetnostnega in kulturnega izobraževanja dolgotrajen, pa je treba zagotoviti dolgoletno, nepretrgano izobraževanje.

Umetnostna vzgoja prispeva k celostnemu izobraževanju na načine, ki integrirajo fizične, intelektualne in ustvarjalne sposobnosti ter omogoča bolj dinamične in plodne odnose med izobraževanjem, kulturo in umetnostjo.

Te sposobnosti so še posebno pomembne v luči izzivov, ki jih ponuja družba 21. stoletja. Na primer, zaradi družbenih sprememb, ki vplivajo na strukturo družin, so otroci pogosto oškodovani in prikrajšani za pozornost staršev. Še več! Kot posledica pomanjkanja medsebojnega sporazumevanja in oblikovanja prístnih odnosov v družinskem življenju so otroci prepogosto čustveno ranljivi in izpostavljeni kot socialni problemi. V takih primerih je prenašanje kulturne tradicije in umetnostne prakse oteženo, posebno v mestnih okoljih.

³ Za dokazne primere iz raziskav in študij poglejte poročila iz pripravljanih srečanj za Unescovo svetovno konferenco o umetnostni vzgoji (cf. LEA International, dostopno na: <http://www.unesco.org/culture/lea>), kakor tudi Education for Creativity (2005).

Dandanes so velike razlike v pogledih na razumevanje razmerij med kognicijo in čustvenimi procesi, ki se kažejo v učnih okoljih, v katerih na račun »čustvene razsežnosti« prevladuje razvijanje kognitivnih sposobnosti in spretnosti. Antonio Damasio (v: *Road Map...* 2006, str. 2–3) trdi, da je ta poudarek na razvoju kognicije, ki gre na škodo razvoja čustvene sfere, dejavnik nazadovanja moralnega vedenja v moderni družbi. Čustveno procesiranje je po njem integralni del procesov odločanja in deluje kot vektor za akcije in ideje, ki uveljavlja sposobnost refleksije in presojanja. Brez čustev bi vsaka akcija, ideja ali odločitev temeljila samo na racionalnih podlagah. Preudarno moralno vedenje kot konstitutivni del trdnega temelja vsakega državljana zahteva čustveno sodelovanje in vključevanje. Damasio opozarja, da lahko umetnostna vzgoja s spodbujanjem in upoštevanjem čustvenega razvoja prispeva k uravnoteženemu kognitivnemu in emocionalnemu razvoju, s tem pa prispeva h kulturi miru.

Družba 21. stoletja je izrazito usmerjena v iskanje delovne sile, ki je ustvarjalna, prožna, prilagodljiva in inovativna, zato naj bi se izobraževalni sistemi tem zahtevam prilagajali. Prav umetnostna vzgoja je tista, ki opremlja učeče se posameznike in skupine s tem znanjem, sposobnostmi in spretnostmi, s pomočjo katerih se lahko izražajo, kritično vrednotijo svet okoli sebe ter se vključujejo v različne razsežnosti in oblike človekovega obstoja ter (samo)uresničevanja.

Umetnostna vzgoja je tudi sredstvo, ki narodom zagotavlja razvijanje človeških virov, potrebnih za promoviranje njihovega kulturnega kapitala. Razvijanje teh virov in kulturnega kapitala je bistvenega pomena za države, ki želijo razvijati močno in trajnostno usmerjeno kulturno (ustvarjalno) industrijo in podjetništvo. Tovrstna ustvarjalna industrija ima močan potencial in eno temeljnih vlog v spodbujanju družbeno-gospodarskega razvoja v manj razvitih državah.

Še več, mnogim ljudem so tako imenovana kulturna industrija (kot na primer glasba, filmska industrija in televizija, založništvo, drugi mediji) in kulturne ustanove (kot so muzeji, galerije, glasbena središča, likovne galerije, gledališča) edina možnost dostopa do umetnosti in kulture. Umetnostnoizobraževalni programi lahko prek kulturnih ustanov in »kulturne industrije« pomagajo ljudem odkrivati raznolikost izraznih možnosti in možnost, da se nanje kritično odzivajo. Na drugi strani je »umetnostna industrija« pomožen učni vir umetnostnim pedagogom in vzgojno-izobraževalnim ustanovam za doseganje učnih ciljev ali pa vir za vključevanje umetnostnih vsebin v izobraževalne procese.

3. Izboljšanje kakovosti izobraževanja

Glede na ugotovitve Education for All (EFA) Global Monitoring Report (2005), izdane v Unescu, in ne glede na to, da narašča število otrok, ki imajo dostop do izobraževanja, je kakovost izobraževanja v večini držav na svetu še vedno na nizki ravni. Zagotavljanje izobraževanja za vse je pomembno, enako pomembno pa je, da je to izobraževanje tudi kakovostno (prav tam, str. 58)

»Kakovostno izobraževanje« je usmerjeno v učenca in ga lahko opredelimo s tremi načeli: (1) izobraževanje, ki je ustrezno učencu, vendar spodbuja tudi

splošne vrednote; (2) izobraževanje, ki je pravično v dostopu in rezultatih in je zagotovilo za vključevanje v družbo, in (3) izobraževanje, ki reflektira in pomaga izpolnjevati človekove pravice (EFA Global Monitoring ... 2004, str. 30).

Kakovostno izobraževanje torej lahko razumemo kot izobraževanje, ki zagotavlja vsem mladim ljudem in drugim učečim se razvoj njihovih zmožnosti, potrebnih za življenje v njihovi družbi; ki je ustrezno glede na interese in aspiracije učencev in njihovih družin; je tisto, ki »vključuje in ne izključuje« in temelji na temeljnih pravicah.

Po ugotovitvah poročila Dakar Framework for Action (2000) je treba za kakovostno izobraževanje zagotoviti mnogo dejavnikov. Učenje in izražanje z umetnostjo ter učenje s pomočjo umetnosti (Arts Education and Arts-in-Education) lahko spodbuja najmanj štiri od teh dejavnikov: aktivno učenje; kurikulum, ki upošteva potrebe lokalnega okolja, interes in navdušenje učečih se; spoštovanje in vključevanje v kulturo lokalne skupnosti; izobražene, usposobljene in motivirane učitelje.

4. Spodbujanje izražanja kulturne raznolikosti

Umetnost je tako manifestacija kulture kot tudi sredstvo za sporočanje in prenašanje znanja o kulturi in kulturah. Vsaka kultura pozna svoje značilne umetniške sloge izražanja in kulturne prakse. Raznolikost kultur in njihovi ustvarjalni umetniški izdelki predstavljajo sodobne ali tradicionalne oblike človekove ustvarjalnosti, ki enkratno (spre)govorijo o plemenitosti, lepoti, dediščini, integriteti civilizacij.

Zavedanje in znanje o kulturnih praksah in umetniških oblikah krepi osebno in kolektivno identiteto in vrednote, prispeva k ohranjanju in promoviranju kulturne raznolikosti. Umetnostna vzgoja spodbuja tako kulturno zavedanje in kulturne prakse; je sredstvo, s katerim se znanje in vrednotenje/cenjenje umetnosti in kultur prenaša iz roda v rod.

V številnih državah se bolj ali manj »vidni in otipljivi« vidiki kulture izgubljajo, ker niso cenjeni v njihovih izobraževalnih sistemih ali se ne prenašajo na nove rodove. Jasne potrebe za vključitev in prenašanje »kulturnega znanja oz. znanja o kulturah« za vključitev v izobraževalne sisteme vsekakor so.

Več usmerjajočih priporočil (Main lines of Action) za implementacijo Unescove Splošne deklaracije o kulturni raznolikosti, ki so jo potrdile članice Unesca, poudarja to nujnost. Vsebuje:

- priporočilo (Main line of action) 6: Spodbujanje jezikovne raznolikosti – ob spoštovanju maternega jezika – na vseh ravneh izobraževanja, kjer je le mogoče, in spodbujanje učenja več jezikov že od zgodnje mladosti;
- priporočilo 7: Spodbujanje zavedanja o pozitivnih vrednotah kulturne raznolikosti v procesih izobraževanja in vzgajanja; v smeri doseganja teh ciljev izboljševanja kakovosti kurikula in izobraževanja učiteljev;
- priporočilo 8: Tradicionalnim metodikam in pedagogikam pripojiti, kjer je to smiselno, specifično metodologijo za sporočanje in prenašanje vsebin umetnostne in kulturne vzgoje.

III. poglavje: Koncepti in opredelitev umetnostne vzgoje

1. Umetnostna področja

Ljudstva vseh kultur so vedno in bodo vedno iskala odgovore na vprašanja, povezana z njihovim obstojem. Vsaka kultura razvija sredstva, s katerimi deli in sporoča svoje dosežke ... Temeljne prvine komunikacije so besede, gibi, dotiki, zvoki, ritmi in slikovne podobe. V mnogih kulturah se izražanje, ki kaj sporoča in odpira prostor za refleksijo v človekovem umu, imenuje umetnost. V zgodovini je bilo mnogo poskusov razvrščanja zvrsti umetniškega izražanja. Pomembno je pritrđiti dejstvu, da obstajajo v različnih kulturah ne glede na izraze, kot so ples, glasba, drama in poezija, ki so priznani povsod po svetu, globlji pomeni teh izrazov.

Kakršen koli seznam umetnostnih področij je treba ocenjevati z vidika pragmatične kategorizacije. Popolnega seznama v tem prispevku sicer ne moremo predstaviti, poskusni seznam pa lahko zajema uprizoritvene umetnosti (ples, gledališče, glasba, itn.), poezijo in prozo, ročna dela, oblikovanje, digitalne umetnosti, pripovedovanje zgodb, kulturno dediščino, vizualne umetnosti in film, medije in fotografijo.

Umetnosti se v izobraževalnem procesu uvajajo nepretrgoma, korak za korakom, v dejavnostnih procesih umetnostnega prakticiranja in izkušenj, v katerih se ne ceni le izdelek, temveč tudi proces. Celo več, veliko umetnostnih oblik izražanja ne moremo omejiti na eno disciplino, zato moramo dati več poudarka interdisciplinarnim vidikom umetnosti in iskanju medsebojnih skupnih značilnosti.

2. Pristopi k umetnostni vzgoji

Domišljija, ustvarjalnost in inovativnost so prisotne v vsakem človeku in se lahko spodbujajo in uporabljajo. Med temi tremi procesi so močne povezave. Kot je na konferenci opozoril Sir Ken Robinson, je domišljija značilnost človekove inteligence, ustvarjalnost je aplikacija domišljije, inovativnost pa je konec procesa, v katerem se kritično tehta in presoja pri uporabi ideje.

Katerikoli pristop k poučevanju umetnostne vzgoje mora upoštevati kot izhodiščno točko učenčevu pripadnost neki kulturi. Pridobiti poglobljeno poznavanje in zaupanje posameznika v lastne kulturne korenine je najboljša izhodiščna točka za začetek raziskovanja in posledično spoštovanja in cenjenja kulture drugih. Priznavanje večne evolucije kulture in njene vrednosti z vidika zgodovinskega in sodobnega konteksta je osrednje vprašanje.

Izobraževalne vsebine in strukture naj bi ne le odsevale značilnosti posamezne umetnostne zvrsti, temveč tudi zagotavljale umetniška sredstva za prakticiranje raznovrstnega umetnostnega komuniciranja v interakciji v različnih kulturnih, družbenih in zgodovinskih kontekstih.

Če upoštevamo prej navedeno, obstajata dva temeljna pristopa poučevanja *katere koli* (poudaril M. P.) umetnostne vzgoje, ki sta lahko implementirana

sočasno – niti ni nujno, da se med seboj razlikujeta. Umetnostna vzgoja: (1) se lahko poučuje kot samostojen predmet različnih zvrsti (likovna umetnost, glasba, ples ...), s tem da razvija učenceve umetniške sposobnosti, spretnosti, občutljivost in cenjenje umetnosti, ter (2) je lahko metoda poučevanja in učenja, s katero se lahko umetniške in kulturne vsebine vključujejo v vse druge predmetne vsebine. Drugi pristop uporablja umetnostne zvrsti, njihove vsebine in metode kot medij za poučevanje drugih splošnih predmetov v predmetniku osnovnih in srednjih šol, obenem pa je ta pristop pot za poglobljanje razumevanja teh predmetov; na primer uporaba barv, oblik in objektov s področja vizualnih umetnosti in arhitekture za poučevanje predmetov, kot so fizika, biologija in geometrija; ali vključevanje gledališke vzgoje ali glasbe kot metode za poučevanje jezikov. Ta drugi pristop poučevanja na temelju »inteligenc Howarda Gardnerja« približuje vsebine umetnostne vzgoje vsem učencem in vsem predmetnim vsebinam. Takšen pristop je usmerjen v »kontekstualiziranje teorije« s praktično umetniško dejavnostjo. Za večjo učinkovitost pa zahteva takšen interdisciplinarni pristop spremembe v uporabi učnih metod in izobraževanja prihodnjih učiteljev.

3. Dimenzije umetnostne vzgoje

- Umetnostna vzgoja je strukturirana na tri različne pedagoške načine: proučevanje umetniških del;
- neposredni stiki z umetniškimi deli (obisk koncertov, razstav, branje knjig, ogled filmov);
- praktično umetnostno izražanje.

Obstajajo tri dimenzije umetnostne vzgoje: (1) učenec pridobiva znanje v interakciji z umetniškimi objekti ali uprizoritvami, umetnikom in njegovim oziroma njenim učiteljem; (2) učenec pridobiva znanje s svojo umetniško prakso; (3) učenec pridobiva znanje z raziskovanjem in študiranjem (umetniških del, slogovnih obdobj, odnosa umetnosti do zgodovine ...).

IV. poglavje: Bistvene strategije za učinkovito umetnostno izobraževanje

Visokokakovostno umetnostno izobraževanje zahteva visoko izobražene učitelje umetnostne vzgoje – specialiste, pa tudi izobražene razredne učitelje. Na kakovost umetnostnega izobraževanja vpliva tudi uspešno partnersko sodelovanje med njimi in priznanimi umetniki ustvarjalci.

V tem okviru lahko izpostavimo dva poglobljena cilja:

- omogočiti učiteljem, umetnikom in drugim dostop do gradiva in izobraževanja, ki ga potrebujejo. Ustvarjalno učenje zahteva ustvarjalno poučevanje;
- spodbuditi ustvarjalno partnerstvo na vseh ravneh med ministrstvi, šolami, učitelji, med umetnostjo in znanostjo ter lokalnimi organizacijami.

Uspešno sodelovanje med različnimi strankami temelji na medsebojnem razumevanju ciljev, h katerim so usmerjeni vsi, in na medsebojnem spoštovanju

kompetentnosti enih in drugih. Za dobre temelje medsebojnega sodelovanja med učitelji pedagogi in umetniki naj bi oboji poznali kompetence drugih (učitelji naj bi poznali kompetence umetnikov in obrnjen), potreben pa je tudi vzajemni interes za pedagogiko in didaktiko.

Izobraževalne programe za učitelje in umetnike je treba posodobiti, da bi bili oboji opremljeni z znanjem in izkušnjami, potrebnimi za delitev odgovornosti pri spodbujanju učenja. Učitelji in umetniki naj bi bili usposobljeni za medsebojno profesionalno sodelovanje. Posledica spodbujanja takega sodelovanja pa je prestrukturiranje izobraževalnih programov, kar postavlja številne družbe pred nove izzive.

Obstajata torej dve pglavitni strategiji za doseg učinkovitega umetnostnega izobraževanja: ustrezno in učinkovito izobraževanje umetnikov in učiteljev ter razvoj partnerskega sodelovanja med izobraževalnim in kulturnim sektorjem ter igralci.

1. Izobraževanje učiteljev in umetnikov

Nanaša se na pogosto zelo različne izkušnje in perspektive, ki jih imajo razredni učitelji, umetnostni učitelji specialisti in umetniki v zvezi z izobraževalnimi in kulturnimi procesi in praksami. Učinkovitejše izobraževanje za vse te ključne akterje v umetnostnem izobraževanju je bistveno.

Izobraževanje razrednih učiteljev

V najboljšem primeru in okoliščinah bi morali biti učitelji (in drugo šolsko osebje) občutljivi za vrednote in kvalitete umetnikov in bi morali ceniti umetnost. Razredni učitelji bi morali biti usposobljeni za sodelovanje z umetniki v izobraževalnih kontekstih. Prav tako naj bi imeli razvite osebne potencialne, talente ter pedagoške spretnosti za poučevanje umetnostne vzgoje. Imeli naj bi nekaj znanja o tem, kako ustvariti ali uprizoriti umetniško delo; razvite zmožnosti analiziranja, interpretiranja in vrednotenja umetniških del; cenili naj bi umetniška dela iz različnih obdobij in kultur.

Dejstvo je, da umetnostna vzgoja lahko spodbuja učenje drugih predmetnih vsebin. Iz prakse vemo, da razredni učitelji uporabljajo pristop, pri katerem so umetnostne vsebine sredstvo za doseg učnih ciljev drugih predmetov. Na primer, pesmi pri pouku glasbe se lahko uporabljajo za pomnjenje ključnih besed pri maternem jeziku, definicij v znanosti in družbenih vedah ali nekaterih matematičnih konceptih in formulah. Integriranje umetnostne vzgoje v poučevanje drugih predmetov, posebno na razredni stopnji osnovne šole, je lahko eden od načinov razbremenjevanja kurikula. Vendar takšna integracija ne more biti učinkovita, če vzporedno ne poteka tudi pouk posebne umetnostne vzgoje.

Izobraževanje učiteljev umetnosti

Poučevanje umetnosti je mnogo več kakor zgolj poučevanje posebnih spretnosti, praks in znanja. Zato naj bi se, poleg izobraževanja za specifične kompetence posameznih umetnostnih predmetov, programi za učitelje umetnosti nadgradili

z dodatnimi vsebinami. Učitelje umetnosti naj bi spoznavali spretnosti drugih umetnikov, tudi tiste iz drugih umetnostnih disciplin, obenem pa naj bi razvijali spretnosti dobrega sodelovanja z umetniki in z učitelji drugih predmetov.

Kakovostni programi za učitelje umetnosti bi lahko razvijali:

- znanje in spretnosti v eni ali več umetnostnih disciplinah;
- interdisciplinarno povezovanje med različnimi umetnostnimi področji;
- specialne metodike in didaktike za poučevanje umetnosti;
- specialne metodike za interdisciplinarno poučevanje v okviru povezovanja umetnostnih disciplin ali poučevanje drugih predmetnih vsebin s pomočjo umetnosti;
- načrtovanje kurikula;
- tehnike vrednotenja in ocenjevanja, prilagojene posebnostim umetnostne vzgoje;
- posebnosti umetnostne vzgoje v rednih izobraževalnih sistemih;
- posebnosti umetnostne vzgoje zunaj uradnega šolskega prostora.

Še več, dobre šole ne bodo nikoli dovolj dobre. Iz nadaljevanja, ki sledi, je razvidno, da se umetnostno izobraževanje in vzgajanje lahko učinkovito spodbuja s sodelovanjem s partnerji od zunaj, s posamezniki in ustanovami v posamezni skupnosti. Za primer navajamo oblike partnerstva, kot so obiski muzejev, galerij ali obiski glasbenih in gledaliških uprizoritev v živo, obiski umetnikov na šolah, povezovanje okoljske in umetnostne vzgoje. Vse to so dragocene izobraževalne priložnosti za učitelje in učence v vseh učnih kontekstih.

Opozoriti je treba na uporabo novih tehnologij za namene umetniškega izražanja, na elektronsko glasbo in nove medije, pa tudi na možnosti poučevanja po spletu; vse to bi morali upoštevati v programih izobraževanja učiteljev umetnostne vzgoje. Nova tehnologija razširja vlogo in pomen umetnostne vzgoje, sočasno pa postavlja učitelje pred nove ustvarjalne in pedagoške izzive. Te tehnologije so lahko most povezovanja med učitelji umetnosti, umetniki, znanstveniki in drugimi pedagogi.

Računalniška umetnost je na primer sprejeta kot umetnostna forma, kot legitimna forma umetniške produkcije, lahko pa je uporabljena kot učna metoda oziroma kot učno sredstvo za poučevanje umetnosti. Kljub temu se možnosti računalnika kot orodja za umetniško ustvarjanje še zelo neizrabljene, v šolah jih le malo izrabljajo. Razloge gre iskati v učiteljih likovne umetnosti, ki so zelo motivirani za uporabo računalnika pri pouku likovne umetnosti, nimajo pa dovolj znanja in izkušenj, ustreznega didaktičnega znanja ali materialno-prostorskih pogojev za pedagoško delo.

Predmetni učitelji v srednjih šolah (od 12 leta) lahko pripravijo vsebine in učne situacije, ki zahtevajo sodelovanje z učitelji drugih specializiranih predmetov. Na primer, področji ekonomije in tehnologije sta lahko vpeti v komercialne vidike umetnosti ali pa se učencem ponudijo projekti, ki povezujejo umetnost z zgodovino ali drugimi družboslovnimi disciplinami. Takšen pristop zahteva od drugih neumetnostnih učiteljev poglobljeno razumevanje različnih umetnostnih disciplin.

Navsezadnje bi bilo oblikovanje standardov na nacionalni ali lokalni ravni za pripravljajanje učiteljev umetnosti dodiplomskega študija več kot samo smiselno. Na področju oblikovanja tovrstnih standardov so že izdelani modeli⁴, ki so lahko referenčni okvirji za prizadevanja posameznih držav za načrtovanje, implementiranje in vrednotenje lastnih izobraževalnih programov za učitelje umetnosti.

Izobraževanje umetnikov

Umetniki z različnih področij umetnosti (glasbe, plesa, likovne umetnosti, filma, videa, digitalne umetnosti, gledališča itn.) pa tudi drugi profesionalci s področja kulture bi morali imeti priložnost za izboljšanje svojega pedagoškega znanja in spretnosti, priložnost za razvoj spretnosti, ki bi jim omogočale bolj kakovostne oblike povezovanja s pedagogi v šolah in učnih središčih ter za učinkovito sporazumevanje in interakcijo z učenci. Skupno načrtovane dejavnosti in projekti med »umetniki, ki se dodatno usposablajo«, in »učitelji, ki se dodatno usposablajo«, lahko pripomore k navezavi stikov za bogato sodelovanje v prihodnosti.

Na razvoj partnerskega sodelovanja med kulturnimi in pedagoškimi ustanovami ter izboljševanja kakovosti izobraževanja vseh učiteljev s področja umetnosti negativno vpliva večno pomanjkanje denarnih virov, v neurbanih središčih pa izrazito pomanjkanje kulturnih virov, kot so knjižnice, gledališča in muzeji.

2. Partnerstvo

Čeprav je ustvarjalnost v uradnih dokumentih praviloma uvrščena na visoko mesto po pomembnosti, pomembnost kakovosti izobraževanja še vedno ni priznana kot temeljno sredstvo in pogoj za spodbujanje ustvarjalnosti. Implementacije umetnostnoizobraževalnih programov ni niti drago niti težko uresničiti, seveda pod pogojem, da ključna filozofija temelji na razvijanju partnerskega sodelovanja.

Če upoštevamo izrečeno v prejšnjem odstavku, so za umetnostno vzgojo najprej odgovorna ministrstva za kulturo in izobraževanje in različni mehanizmi, s katerimi se ugotavlja potreba po implementaciji in vrednotenju programov umetnostnega izobraževanja. Vsaka od omenjenih strani naj bi se jasno zavedala svojega prispevka v tem procesu. Ustvarjanje sinergij med umetnostjo in izobraževanjem za promocijo ustvarjalnega učenja se lahko najbolje doseže s temile oblikami partnerskega sodelovanja:

Partnerstvo na ravni ministrstev ali na lokalni ravni

Partnerstva lahko obstajajo med ločenimi (nekje bolj, nekje manj) ekspertnimi sistemskimi skupinami, kot so ministrstva za kulturo, ministrstva za

⁴ Predvsem v Združenih državah Amerike, kot npr.: Early Adolescence through Young Adulthood Art standards by the National Board for Professional Teaching Standards (NBPTS), Standards for Art Teacher Preparation, Purposes, Principles, and Standards for School Art Programmes, and The National Visual Arts Standards.

izobraževanje, ministrstva za visoko izobraževanje in raziskovanje. Te oblike sodelovanja se lahko opredmetijo v oblikovanju skupne politike in finančnih sredstev za različne projekte, ki potekajo zunaj rednega pouka (kurikularne ali ekstrakurikularne). Umetnost in izobraževanje se na ravni dogovorov lahko povezuje med ministrstvom za kulturo in izobraževanje in lokalnimi oblastmi, vse v smeri povezovanja izobraževalnega sistema in sveta kulture, v obliki implementacij projektov med kulturnimi ustanovami in šolami. Take oblike partnerskega sodelovanja postavijo umetnost in kulturo v osrčje izobraževalnih procesov, in ne na obrobje.

Partnerstvo na ravni šol

V večini svetovnih metropol, mest in vasi obstajajo neke vrste kulturnih ustanov. Danes je splošno priznано, da učni proces ni več omejen na šole. Nova pedagoška in psihološka spoznanja in spoznanja specialnih didaktik nakazujejo nove možnosti, oblike in načine izobraževanja. Ta spoznanja so nastala v procesih partnerskega sodelovanja med šolami in kulturnimi ustanovami. V nekaterih deželah je dolga tradicija sodelovanja med temi ustanovami; vendar se učinkovitost in razširjenost takih partnerstev zelo razlikuje od države do države.

Medsebojno zaupanje in predanost kulturnih ustanov in šol so porok za zagotavljanje uspeha takega sodelovanja. Tesne oblike sodelovanja so rodile inovativne programe, večinoma v obliki obiskov kulturnih ustanov. Taki obiski ponujajo učencem obilje podatkov in informacij, umetniških delavnic in priložnost za opazovanje in vstopanje v procese ustvarjanja. Ponujajo nešteto možnosti za povezovanje učnih vsebin. Na osnovni ravni izobraževanja, kjer se učenci dobro odzivajo na »vizualno učenje« – lahko dejavno sodelovanje med ustanovami zagotavlja priložnosti za nastanek novih učnih metod.

Partnerstvo med učitelji

Učinkovite oblike partnerskega sodelovanja so lahko koristne tudi za učitelje. Ob obiskih umetnikov po šolah se lahko učijo iz njihovih izkušenj in ekspertnega znanja o gibanju, o umetnosti rabi besed, o (s)likovnem izražanju s podobami, o razvijanju projektov v šolskih in zunajšolskih programih. Tovrstne izkušnje bogatijo učitelje z novimi učnimi oblikami in metodami. Šolski projekti lahko vključujejo sodelovanje med umetnikom, učiteljem in šolo. Prilagojeni so starosti udeležencev, temu primerno so izbrane metode in vsebine dela in čas trajanja posameznih umetnostnih dejavnosti.

V nekaterih primerih so kulturne ustanove tiste, ki zagotavljajo učiteljem, učencem, staršem in drugim učne vsebine na svojih spletnih straneh.

Možnosti partnerskih povezav je veliko. Finančna sredstva, namenjena izvajanju dejavnosti s področja umetnostne vzgoje, če te obstajajo, se morda zbirajo na enem od ministrstev, vendar priložnosti za delitev teh sredstev ni veliko. Vladne birokracije na vseh ravneh delujejo praviloma ozko in zaprto z vidika novih perspektiv in so malo ali nič motivirane za sodelovanje. Seveda so razlike v individualnih in strukturalnih »kulturah«, kot sta področji izobraževanja in kulture.

V. poglavje: Raziskave in izmenjava znanja o pomenu in vzgojno-izobraževalnih učinkih umetnostne vzgoje

Razvijanje ustvarjalnih sposobnosti in zavedanja o pomenu poznavanja kultur za življenje v 21. stoletju z umetnostno vzgojo zahteva informacije, podprte s podatki iz raziskav. Tistim, ki odločajo, sprejemajo in podpirajo uvajanje umetnostne vzgoje v izobraževanje, je treba priskrbeti dokaze o »njeni učinkovitosti« v izobraževanju.

Predpostavka o umetnostni vzgoji kot enem od najboljših medijev za razvijanje ustvarjalnosti (kadar jo učne metode in učenje podpirajo) je na mestu, vendar nimamo dovolj razvitih mehanizmov, s katerimi bi to dokumentirali. Posledično to pomeni, da pomanjkanje argumentov v tej smeri, temelječih na znanstvenih raziskavah, ne sprejemajo dobro tisti, ki odločajo. Zato so v tej smeri potrebne nadaljnje raziskave.

Čeprav so opravljene nekatere raziskave o umetnostni vzgoji in dokazi, ki podpirajo smiselnost vključevanja umetnosti v izobraževanje, je v številnih državah zbranih malo teh dokazov, pa še ti niso zbrani na podlagi znanstvene metodologije ali so težko dostopni.

Čeprav je množica dobrih in v praksi izpeljanih umetnostnoizobraževalnih programov, ti pogosto niso dokumentirani tako, da bi bili primerni za politično, strokovno in širšo javnost. Zato je na voljo le nekaj najboljših praks – študij primerov, ki jih lahko uporabimo v podporo in zagovor umetnosti in umetnostne vzgoje. Pomanjkanje in dostop do relevantnih informacij o »pomembnosti« umetnostne vzgoje za izobraževanje je najverjetneje poglavitna ovira za izboljšanje prakse in vplivanje na uradno šolsko politiko ter integracijo umetnostne vzgoje v izobraževalne sisteme.

Kot rečeno, posebnosti učnih dejavnosti pri umetnostni vzgoji temeljijo na praktičnem ustvarjanju kakor tudi na refleksiji o cenjenju umetnosti, razvijanju opazovanja, interpretiranja, na razvijanju kritičnih pogledov o ustvarjalni umetnosti. Te značilnosti in narava poučevanja ter učenja pri umetnostni vzgoji imajo pomembne posledice za raziskovalne metode v umetnosti. Raziskovalci na področju umetnostnega izobraževanja morajo gledati, misliti in opazovati z različnih pedagoških in umetniških perspektiv.

Tovrstne raziskave se lahko izpeljejo na institucionalni, nacionalni ali na globalni ravni ali pa so ožje usmerjene v posamezne discipline. Osredotočile naj bi se na tele vsebine:

- opisi, narava in razširjenost obstoječih izobraževalnih programov s področja umetnosti;
- povezave med umetnostim izobraževanjem in ustvarjalnostjo;
- povezave med umetnostnim izobraževanjem in socialnimi zmožnostmi/aktivnim državljanstvom;
- ovrednotenje izobraževalnih programov in metod s področja umetnosti, še posebno z vidika nove dodane vrednosti v smislu družbenih in individualnih rezultatov;
- raznolikost metod za poučevanje umetnostne vzgoje;

- učinkovitost politike umetnostnega izobraževanja;
- narava, posledice in vpliv sodelovalnega partnerstva med kulturo in izobraževanjem na implementacijo umetnostne vzgoje;
- razvoj in uporaba standardov v izobraževanju učiteljev umetnosti;
- ocenjevanje učenčevih rezultatov učenja pri umetnostni vzgoji (vrednotenje najboljših primerov in ocenjevalnih tehnik);
- vpliv kulturne industrije (kot na primer televizija in film) na otroke in druge učence z vidika umetnostnega izobraževanja; metode, ki zagotavljajo, da bo kulturna industrija »izobraževala« državljanke z vidika umetnostne vzgoje.

Uvajanje raziskav s področja umetnostne vzgoje naj bi potekalo po tehle korakih:

- priprava raziskovalnega načrta in zagotovitev finančnih sredstev;
- organizacija seminarjev na temo raziskovanje vsebin umetnostne vzgoje z namenom promoviranja raziskovalnih izsledkov;
- izvedba študij o raziskovalnih interesih umetnostnih pedagogov;
- promoviranje interdisciplinarnega sodelovanja o metodologijah raziskovanja za potrebe raziskovanja umetnostne vzgoje.

Raziskave o umetnostni vzgoji naj bi vodile univerze in druge ustanove v sodelovanju z ustanovami, ki lahko zbirajo, analizirajo podatke ter razširjajo informacije in znanje o umetnostni vzgoji.

Razvijanje ustvarjalnih sposobnosti in zavedanja o pomenu poznavanja kultur za življenje v 21. stoletju skozi procese umetnostne vzgoje je zahtevna naloga, katere pa se ne sme obiti. Vse sile v družbi bi morale biti angažirane v smeri, ki bi novim rodovom zagotavljala pridobivanje znanja in spretnosti in – morda še pomembnejše, izoblikovanje vrednot, stališč in etičnih principov ter moralnih usmeritev za odgovorno državljanstvo tega sveta.

Univerzalno kakovostno izobraževanje je bistveno. Tako izobraževanje je lahko kakovostno le, če se z umetnostnim izobraževanjem spodbujajo poznavanje in perspektive, ustvarjalnost in iniciativnost, razvija kritična refleksija in poklicne sposobnosti, ki so tako pomembne za življenje v novem stoletju.

Upamo, da bodo Smernice Unesca sprejete kot vzorec, kot seznam celostnih vodil za uvajanje ali promocijo umetnostne vzgoje; da bodo Smernice v različnih nacionalnih kontekstih po potrebi prilagojene in nadgrajene – vse v skladu s potrebami narodov, kultur in družb.

VI. poglavje: Priporočila (nekateri poudarki)

Iz Smernic Unescovega dokumenta (Road Map, september 2007)), ki so nastale na podlagi pripravljanih nacionalnih in regionalnih konferenc leta 2005 v Avstraliji (september), Kolumbiji (november), Litvi (september), Južni Koreji (november), Trinidadu in Tobagu (junij), ter tistih priporočil držav arabskih in afriških držav, ki so bila obravnavana na njihovem regionalnem srečanju v okviru delovne skupine na svetovni konferenci o umetnostnem izobraževanju (v

Lizboni, 6.–9. marca 2006)⁵, v katerih

so delegati na podlagi dejstev, ugotovitev in spoznanj:

- da je razvoj estetskih občutkov, ustvarjalnosti, kritičnega mišljenja in refleksije, ki je neločljivo povezan z življenjskimi okoliščinami, pravica vsakega otroka in mladostnika;
- da je treba ustvariti pogoje za večje razmišljanje otrok in mladine o sebi (razvijanje metakognicije), jih ozaveščati da bolj skrbijo za naravno in kulturno okolje, v katerem živijo; in da bi morale biti kulturne dobrine, izobraževalne ustanove in ustvarjalne prakse (dostopne za vse) eden od ciljev izobraževalnih in kulturnih sistemov;
- da ima umetnostna vzgoja pomembno vlogo pri izobraževanju in kultiviranju najširšega občinstva, da bo cenilo umetniške dosežke in obiskovalo umetnostne dejavnosti;
- da se potrebe mladih lahko dodatno in včasih tudi učinkoviteje zadovoljujejo v prostorih, kot na primer v kulturnih klubih mladih, v umetnostnih muzejih itn.;
- da je eden ključnih izzivov v večkulturni družbi 21. stoletja povpraševanje po kreativnih in domiselnih ljudeh – k čemur lahko umetnostna vzgoja prispeva veliko;
- da obstajajo potrebe sodobnih družb po razvijanju izobraževalnih in kulturnih strategij ter politik, ki prenašajo in podpirajo kulturno-estetske vrednote in identiteto z namenom promoviranja in spodbujanja kulturne raznolikosti ter razvijanja miroljubne, napredne in trajnostno usmerjene družbe;
- da se upošteva večkulturna narava večine dežel po svetu, kjer se kultura manifestira v obliki edinstvenih povezav narodov, skupnosti in jezikov; da ima ta »kulturna kompleksnost« možnosti spodbujanja ustvarjalne energije prvobitnih ljudstev – čeprav dostikrat neizrabljene – prek izobraževanja in ustvarjalnih praks; da je bogata kulturna dediščina prvobitnih prebivalcev ogrožena zaradi množice kompleksnih družbeno-kulturnih, gospodarskih in okoljskih sprememb;
- da je treba prepoznati vrednost in uporabnost umetnosti v učnem procesu, njen pomen za razvijanje kognitivnih in socialnih spretnosti, spodbujanja inovativnega mišljenja in ustvarjalnosti; in da je treba prepoznati pomen umetnosti za razvijanje sprejemljivega vedenja in razvoj vrednot, ki so temelj družbene tolerance ter cenjenja raznolikosti;
- da sodobna spoznanja o učenju umetnosti in učenja z umetnostjo, ki lahko vodi do učinkovitejšega učenja, znanja in razvoja spretnosti, nadomeščajo tradicionalna, oziroma zastarela pojmovanja o vlogi umetnosti v družbi;

⁵ Poročilo z nacionalnih in regionalnih pripravljalnih konferenc, katerega so prejeli vsi delegati, je bilo objavljeno v tiskanem Delovnem gradivu (Working document) z naslovom: World Conference on Arts Education (Building Creative Capacities for the 21st Century, Lisbon, Portugal, 6–9 March 2006). Pripravila ga je delovna skupina The Division of Arts and Cultural Enterprise of UNESCO Sector for Culture, CLT/401/2, published 2006 By the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization; produced by Mundiconvenius, Lisbon, Portugal.

- da umetnostna vzgoja omogoča razvoj številnih interdisciplinarnih znanj, spretnosti in kompetenc, da ob kakovostno vodenem učnem procesu zvišuje raven motivacije učencev in aktivno sodelovanje, s tem pa spodbuja kakovostno izobraževanje – doseganje enega od šestih ciljev deklaracije Education for ALL (EFA) iz svetovne konference Izobraževanje za VSE (Education for All... 2000);
- da je umetnostna vzgoja lahko zelo učinkovito sredstvo v terapiji otrok, mladostnikov in odraslih s posebnimi potrebami in oseb, ki so v različnih vojnah, katastrofah in družinskih tragedijah potrebne pomoči;
- da je umetnostno izobraževanje uspešno samo, če je visokokakovostno;
- da je razvoj informacijskih tehnologij (ICT) na vseh ravneh družbe in gospodarstva izjemen, kar velja izkoristiti za razvijanje primernih načinov uporabe ICT pri pouku umetnosti;
- da je umetnostna vzgoja lahko temeljno orodje za socialno integracijo in lahko pomaga reševati številne pereče probleme sodobne družbe, tudi nasilje, kriminal, nepismenost, neenakost med spoloma, zlorabljanje ali zanemarjanje otrok, korupcijo, nezaposlenost;
- da ukvarjanje z različnimi in raznovrstnimi načini izražanja ter z ustvarjalnimi dejavnostmi – prek spodbujanja procesov učenja vedeti, narediti, učiti se biti in učiti se živeti skupaj – lahko pomembno prispeva h kompetencam posameznika, da se odziva na potrebe in izzive življenja, v smeri reševanja kompleksnih izzivov sodobnega sveta na samozavesten, domišljjski, podjetniški, etični, reflektivni in plemeniti način;

in ob zavedanju,

- da umetnost in umetnostna vzgoja s spodbujanjem ustvarjalnih, reflektivnih in izraznih procesov razvijata enkratnost in izvirnost kultur, prilagodljivost, inovativne vizije in izmenjavo znanja, spodbujata razumevanje med družbami in kulturami ter spoštovanje drugačnosti, prispevata k ekonomski rasti in psihofizičnemu zdravju ljudi;

ter na podlagi nenehno ponavljajočih se problemov:

- da je v številnih državah umetnostno izobraževanje zanemarjeno, kar se kaže v »izoliranju in podcenjevanju« umetnostnih vsebin;
- da v številnih državah kulturni in izobraževalni sektor (beri ministrstva) pogosto delujeta nepovezano, da delujeta v različnih smereh;
- da so mnogi programi za izobraževanje učiteljev umetnosti – specialistov nezadostni, programi za razredne učitelje pa ne dajo dovolj znanja niti ne poudarjajo dovolj pomena in vloge umetnosti za poučevanje in učenje;
- da umetniki (ne učitelji!) s svojim ekspertnim znanjem niso dovolj vključeni v učne procese;
- da obstajajo obsežna področja, vsebine in problemi umetnostne vzgoje, ki niso niti raziskana niti urejena;
- da so finančna sredstva namenjena umetnostni vzgoji, skromna ali jih sploh ni oziroma ne zadoščajo za kritje osnovnih razvojnih potreb umetnostnih programov;

sprejeli naslednja priporočila (izbrani poudarki po avtorjevi izbiri):

a) Namenjeno umetnostnim in drugim pedagogom, staršem, umetnikom in direktorjem šol in izobraževalnih ustanov, ki naj:

- budijo v javnosti zavest o pomembnosti umetnostnega izobraževanja, zahtevajo tovrstno izobraževanje za svoje otroke in dobro usposobljene umetnostne pedagoge;
- spodbujajo dostopnost in dejavno udeležbo vseh otrok v umetnostnem izobraževanju kot temeljni pogoj izobraževanja;
- spodbujajo uporabo in vključevanje človeških in materialnih virov za kakovostno izobraževanje;
- zagotavljajo vire in kakovostne učne materiale za uresničevanje, razvijanje in bogatenje umetnostne didaktike;
- zagotavljajo pomoč umetnostnim pedagogom pri uporabi najnovejših tehnologij, z namenom vključevanja marginaliziranih skupin v učne procese ipd.;
- podpirajo stalno strokovno spopolnjevanje umetnostnih pedagogov, umetnikov in lokalnih delavcev z namenom omogočanja učencem in učemim se cenjenje kulturne raznolikosti in razvijanje njihovih ustvarjalnih potencialov;
- spodbujajo razvoj umetnostnih praks s pomočjo digitalnih medijev;
- ustanavljajo kulturna središča za mlade;
- spodbujajo aktivno in trajno partnerstvo med formalnimi in neformalnimi oblikami umetnostnega izobraževanja;
- spodbujajo vključitev lokalnih ustvarjalcev z namenom krepitev lokalne kulture, identitete in pripadnosti;
- spodbujajo učinkovito dokumentiranje dejavnosti in dostopnost teh ugotovitev za učitelje umetnosti;
- delijo informacije in dokaze s tistimi, ki odločajo, tudi z vlado, širšo skupnostjo, javnimi občili, nevladnimi organizacijami in zasebnim sektorjem;

b) Namenjeno vladam vseh držav

Na podlagi jasnih utemeljitev, da lahko umetnostna vzgoja ob svojih specifičnih dosežkih pomembno prispeva k izboljšanju učenčevega uspeha na področju besedne in matematične pismenosti, obenem pa razvija in zagotavlja napredek v socialnem in humanističnem razvoju otrok in mladine,

- naj se umetnostni vzgoji zagotovi stalno in osrednje mesto v izobraževalnem sistemu z ustreznim financiranjem;
- naj se zaposlujejo najboljši učitelji;
- naj se partnerstvo med šolami, umetniki in kulturnimi ustanovami integrira v jedrne vzgojno-izobraževalne procese;
- naj šolska politika namenja več finančnih sredstev raziskavam, ne samo tistim v zvezi z razvijanjem specifičnih strokovnih in didaktičnih problemov umetnostne vzgoje, temveč tudi v zvezi s financiranjem raziskav v smeri razvijanja novih oblik vrednotenja, preverjanja in ocenjevanja.

Prav tako se vladam priporoča:

- da postane usposabljanje učiteljev umetnostne vzgoje (likovne vzgoje, glasbe, plesa, filma, gledališča, literature, lutkarstva itn.) prednostna naloga v izobraževalnih sistemih, s čimer bo vzgojiteljem in učiteljem omogočeno učinkovito in ustvarjalno pedagoško delovanje v učnem procesu ter razvoj kulturnih vrednot otrok in mladine;
- da ta vprašanja postanejo teme strokovnih usposabljanj vseh učiteljev (ne samo umetnostnih), pa tudi tistih, ki na področju izobraževanja odločajo;
- da je umetnostna vzgoja dostopna vsem posameznikom in skupinam v šolskih sistemih in zunaj njih, ne glede na njihove psihofizične zmožnosti in potrebe ter družbene, kulturne in geografske posebnosti;
- da je umetnostna vzgoja dostopna prvobitnim prebivalcem in njihovim otrokom – spomnimo se načel, vsebovanih v Unescovi deklaraciji o raznolikosti kultur – v njihovih jezikih in na načine, ki so primerni njihovi kulturi, metodam učenja, ki so jih vajeni, in metodam poučevanja, ki bi jih sprejemali, vse naštetu pa dostopno v njihovem jeziku;

c) Namenjeno vladam in Unescu

Priporoča se,

- da se nujno, prednostno in stalno večji poudarek namenja seznanjanju javnosti s pomembnostjo umetnosti in umetnostne vzgoje, za boljše razumevanje in poglobljeno prepoznavanje bistvenih prispevkov, ki jih umetnostna vzgoja v učnem procesu v šolah in zunaj njih »prenaša« na posameznike in družbo;
- da vlade na vseh izobraževalnih ravneh združijo sile z vsemi, ki delujejo na področju vzgoje in izobraževanja (učitelji, predstavniki šolskih oblasti itn.), z umetniki, s skupinami za lobiranje, predstavniki lokalnih skupnosti, predstavniki gospodarstva in sindikatov ter s predstavniki civilne družbe, z namenom ustvarjanja specifičnih dejavnosti, povezanih s seznanjanjem javnosti;
- da se naraščajoče razumevanje in zavedanje pomena umetnostne vzgoje v formalnem in neformalnem izobraževanju udejanja v zagotovitvi finančnih in drugih materialno-prostorskih virov;
- da ti viri zadoščajo za uresničitev teh načel v praksi ob obsežnejšem in načrtnejšem ozaveščanju javnosti o pomenu umetnostnega izobraževanja in vzgajanja ter o pomenu razvijanja ustvarjalnosti, katere naravne matrice za »razmnoževanje« so umetnosti in z njimi umetnostna vzgoja v formalnem in neformalnem izobraževanju;

č) Namenjeno Unescu in drugim medvladnim in nevladnim organizacijam

Priporoča se,

- da se ustanovi mednarodna baza podatkov z raziskavami s to temo;
- da se pridobijo prepričljivi znanstveni dokazi o pomembnosti umetnostne vzgoje za razvoj posameznika in družbe, ki vključujejo teme: reševanje konfliktov, prizadevanje za povezanost družb, zdravje, celostni razvoj osebnosti in uporaba novih tehnologij za umetnostno izražanje v šolah

- (vendar se raziskave ne omejujejo le nanje);
- da se oblikujejo mednarodne mreže za spodbujanje regionalnega sodelovanja in da se udejanja izmenjava najboljših praks v zvezi z uvajanjem umetnostne vzgoje;
 - da se umetnost in umetnostna vzgoja povezujeta s primarnimi viri, oziroma z matičnimi področji, kot so Izobraževanje za VSE in Izobraževanje za trajnostni razvoj;
 - da Unesco dejavno in nenehno opominja in usmerja vlade in druge državne agencije k spodbujanju sodelovanja med ministrstvi, oddelki, kulturnimi ustanovami, gospodarstvom in profesionalci z umetnostnega polja, poudarjajoč potrebo po strategijah, ki delujejo od spodaj navzgor in omogočajo uveljavljanje iniciative iz neposredne (šolske umetnostne) prakse;
 - da Unesco identificira umetnost in iz njih izpeljano umetnostno vzgojo v izobraževanju kot eno ključnih medsektorskih nalog oziroma sistemskih strategij;

Sklepna beseda

Kaj naj bi umetnostni pedagogi in širša javnost pričakovali od vlad – držav članic Unesca?

Vse države, članice in nečlanice Unesca, naj bi na vseh ravneh sprožile dejavnosti za udejanjanje priporočil lanske svetovne konference o umetnostni vzgoji, sprejetih v Lizboni marca 2006. To velja tudi za Slovenijo. Umetnostni pedagogi pričakujemo odzivnost najodgovornejših – vlade Republike Slovenije, Ministrstva za šolstvo in šport, Ministrstva za kulturo, drugih ministrstev, Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter drugih najpomembnejših dejavnikov.⁶ Na najvišji ravni se pričakuje načrtovanje ustreznih kratkoročnih, srednjeročnih in dolgoročnih projektov, raziskav, ciljev in iz njih določenih operativnih nalog v smeri, začrtani na tej konferenci. Navsezadnje, slovensko strokovno (beri šolsko) in širšo javnost je treba po sredstvih množičnega obveščanja, strokovne periodike in drugih oblik delovanja seznaniti s sklepi te konference.

Še posebno nujno pa je nepretrgano seznanjanje javnosti z vlogo in pomenom umetnostne vzgoje⁷ ter njenim pozitivnim vplivom na razvoj otrok in mladostnikov. V tem zapisu predstavljene Smernice Unesca (Road Map ...) so lahko vsem, ki jih umestitev in izvajanje umetnostne vzgoje v slovenskem izobraževanju zanima, pomoč, kažipot in usmeritev za nadaljnje delovanje v smeri njenega promoviranja.

⁶ Na pobudo Ministrstva za šolstvo in šport in Ministrstva za kulturo so v šolskem letu 2006/07 na slovenskih osnovnošolskih vzgojno-izobraževalnih ustanovah potekale kulturno-umetniške dejavnosti, imenovane Leto kulture.

⁷ Zaradi nepoznavanja smisla, bistva, vsebin in procesov umetnosti in umetnostne vzgoje v javnosti (starši, širša strokovna javnost, državne ustanove in organi na najvišji ravni, drugi) pogosto prevladujejo stališča in prepričanja, da so te dejavnosti bolj neke vrste zabava, sprostitve ali terapija kot pa resen »akademski« predmet.

Literatura

- Dakar Framework for Action. (2000). Paris: UNESCO. Dostopno na: http://www.unesco.org/education/efa/ed_for_all/framework.shtml.
- Education for All 2000 Assessment. Statistical Document (2000). Paris: UNESCO. Dostopno na: http://www.uis.unesco.org/TEMPLATE/pdf/efa/efaexsum_en.pdf.
- Education for Creativity: Bringing the Arts and Culture into Asian Education. Report of the Asian Regional Symposia on Arts Education (2005). UNESCO.
- EFA Global Monitoring Report 2005 (2004). Paris: UNESCO.
- EFA Global Monitoring Report 2006 (2005). Paris: UNESCO.
- Konvencija o pravicah otrok (1989). Dostopno na: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105>.
- Road Map for Arts Education. The World Conference on Arts Education: Building Creative Capacities for the 21st Century (2006). Lisbon: UNESCO. Dostopno na: <http://www.unesco.org/culture/lea>.
- Splošna deklaracija o človekovih pravicah (2005). Dostopno na: <http://www.pgeu.net/dirs/pge/pge05/100157/e100157.html>.
- World Conference on Arts Education: Building Creative Capacities for the 21st Century (2006). Lisbon: UNESCO.

PREVODNIK Marjan

ARTS EDUCATION IN LIGHT OF THE UNESCO GUIDELINES

Abstract: The article reports information on the world UNESCO conference intended to reflect about the significance and role of art classes in education. It contains some basic data about the conference, a detailed presentation of the document entitled the Road Map for Arts Education, and recommendations concerning further activities. The information is to help teachers in different fields of art in their teaching, creative and public activities. In particular, it is to help them in their efforts to justify why the systemic inclusion of arts education in regular education is indispensable for development and life. The article refers readers to other materials from the conference.

Key words: UNESCO, arts education, guidelines, recommendations, art teachers, education.